

METAFORA KONSEPTUAL WONTEN ING RUBRIK PAGELARAN KALAWARTI DJAKA LODHANG (KAJIAN SEMANTIK KOGNITIF)

CONCEPTUAL METAPHOR IN RUBRIC PAGELARAN OF DJAKA LODHANG MAGAZINE (COGNITIVE SEMANTIC ANALYSIS)

Dening: Dhian Kartika Dewi, Prodi Pendidikan Bahasa Jawa, Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Yogyakarta

Sarining Panaliten

Panaliten menika neliti babagan basa metafora ingkang asipat konseptual saha boten arbiter. Panaliten menika gadhah ancas kangge ngandharaken *kategori* basa *metafora konseptual*, *pemetaan* antarranah basa *metafora konseptual*, saha *skema citra* basa *metafora konseptual* wonten ing *rubrik* Pg kalawarti DL. Jinisipun panaliten ingkang dipunangge inggih meika panaliten *deskriptif*. Data panaliten menika awujud tetembungan saha ukara wonten ing *rubrik* Pg kalawarti DL ingkang ngewrat basa *metafora*. Sumberipun data panaliten menika *rubrik* Pg kalawarti DL wedalan Januari 2013 dumugi Desember 2013. Piranti panaliten menika ngginakaken kertu data saha tabel *analisis* minangka *tabel pemetaan* antar ranah sumber saha ranah sasaran basa *metafora konseptual*. Data dipunkempalaken kanthi cara maos saha nyerat kanthi premati. Caranipun nganalisis data menika ngginakaken *analisis deskriptif*, inggih menika kanthi ngandharaken *data* miturut *kategori-kategori* ingkang sampun dipuntemtokaken, salajengipun dipunanalisis adhedhasar *konteks* wonten ing teks waosan *rubrik* Pagelaran kalawarti DL. Salajengipun cara kangge ngesahaken data menika ngginakaken *validitas semantis* saha *reliabilitas intra-rater*. Asiling panaliten inggih menika: (1) *kategori metafora* saha *pemetaan antar ranah* basa *metafora konseptual*, inggih menika: (a) RAOS ING MANAH menika TOYA, (b) MANAH menika GRIYA – RAOS menika TAMU, (c) RAOS AWON menika PENYAKIT, (d) MANAH menika PANCADRIYA, (e) NAPSU menika KEWAN TUNGGANGAN, (f) NAPSU menika GENI, (g) TUMINDAK menika TANEMAN, (h) TUMINDAK menika DOL-TINUKU, (i) PIKIRAN saha BATOS menika GAMAN, (j) POCAPAN menika GAMAN, (k) NGELMU menika CAHYA, (l) NGELMU menika TANEMAN, (m) GESANG menika LELUNGAN, (n) GESANG menika LAMPAH, (o) GESANG menika SANDIWARA, (p) PERKAWIS menika TALI, (q) SEDHIH menika NGANDHAP – BUNGAH menika NGINGGIL, (r) AWON menika PETENG – SAE menika PADHANG, saha (s) WEKDAL menika WADAH; (2) *Skema citra* basa *metafora konseptual*, inggih menika: (a) *Skema daya (force schema)*, (b) *Skema wadah (containment schema)*.

Pamijining tembung: *metafora konseptual*, *skema citra*, *rubrik* Pagelaran.

Abstract

This research examines the metaphorical language that is conceptual and not arbitrary. This research has the objective to describe the conceptual metaphor language categories, the mapping between the realms of conceptual metaphor and image schemas of conceptual metaphor on the rubric *Pagelaran Djaka Lodhang* magazine. The types of this research is descriptive research. This research datas are words and sentences in rubric *Pagelaran* of *Djaka Lodhang* magazine that contain metaphor. the data source in this research is rubric *Pagelaran* of *Djaka Lodhang* magazine in January 2013 until December 2013. The research instruments that used are data card and data analysis table as a mapping table between the realms of conceptual metaphor. The datas collected by reading and noting carefully. How to analyze the datas is using descriptive analysis, which describe the datas according to the categories that have been determined, then analyzed it based on the context in the text of *Pagelaran* section of *Djaka Lodhang* magazine. Then the way to validate datas using semantic validity and intra-rater reliability. The results of this research are: (1) mapping categories between the realms of conceptual metaphor, they are; (a) RAOS ING MANAH menika TOYA, (b) MANAH menika GRIYA – RAOS menika TAMU, (c) RAOS AWON menika PENYAKIT, (d) MANAH menika PANCADRIYA, (e) NAPSU menika KEWAN TUNGGANGAN, (f) NAPSU menika GENI, (g) TUMINDAK menika TANEMAN, (h) TUMINDAK menika DOL-TINUKU, (i) PIKIRAN saha BATOS menika GAMAN, (j) POCAPAN menika GAMAN, (k) NGELMU menika CAHYA, (l) NGELMU menika TANEMAN, (m) GESANG menika LELUNGAN, (n) GESANG menika LAMPAH, (o) GESANG menika SANDIWARA, (p) PERKAWIS menika TALI, (q) SEDHIH menika NGANDHAP – BUNGAH menika NGINGGIL, (r) AWON menika PETENG – SAE menika PADHANG, saha (s) WEKDAL

menika WADAH; (2) image schemas of conceptual metaphor, they are: (a) Force schema (*skema daya*) and (b) containment schema (*skema wadah*)

PURWAKA

Keraf (2004:1) ngandharaken bilih pangertosan basa inggih menika sarana *komunikasi* ingkang dipunangge dening masarakat awujud *simbol* swanten ingkang dipunasilaken mawi *alat ucap* manungsa. Ananging samenika, manungsa boten namung ngginakaken *alat ucap* kangge *komunikasi* dhumateng tiyang sanes, ananging ugi seratan. Salah satunggalipun sarana *komunikasi* ingkang awujud seratan inggih menika kalawarti Djaka Lodhang ingkang samangke kaserat DL. Kalawarti menika ingkang ngewrat maneka warni jinis waosan salah satunggalipun inggih menika *rubrik* Pagelaran ingkang samangke kaserat Pg.

Wonten ing *teks* waosan, mliginipun wonten ing *rubrik* Pg kalawarti DL menika, basa kalebet *unsur* ingkang wigati sanget. Pamaos saged mangertosi wosing *teks* waosan mawi basanipun. Kajawi menika, basa ingkang ngewrat unsur kaendahan ugi ndadosaken waosan menika langkung narik kawigatosan. Salah satunggalipun *unsur* kaendahan basa ingkang asring dipunangge dening panyerat *teks* waosan wonten ing *rubrik* Pg kalawarti DL inggih menika basa *metafora*.

Basa *metafora* saged dipuntegesi ngandharaken *ide* utawi *gagasan* kanthi nglebetaken *unsur* raos, pramila limrahipun basa *metaforis* menika gadhah makna ingkang boten asli. Chaer (1994: 293) ngandharaken bilih basa *metaforis* menika dipunginaaken kangge nyebataken satunggaling *konsep* ingkang ngemperi sipat, kahanan utawi tetenger wonten ing *konsep* sanes. Saengga *konsep* sanes menika saged makili satunggalipun *konsep* menawi dipunjumbuhaken

kaliyan *konteks*. Pramila saged dipunsebat menawi *metafora* inggih menika panganggenipun tembung utawi sesebatan kanthi teges ingkang boten asli. *Rubrik* Pg wonten ing kalawarti DL menika kathah-kathahipun ngewrat wos babagan piwulang tiyang Jawi ingkang dipungayutaken kaliyan *fenomena sosial* ingkang kedadosan wonten samadyaning pagesangan masarakat Jawi. Kathah saking piwulang-piwulang menika ngewrat bab-bab ingkang asipat *abstrak*. *Konsep gagasan* ingkang awrat dipunandharaken, utawi asipat *abstrak* saged langkung gampang dipunmangertosi mawi *metafora*. Pramila basa *metafora* kathah dipunginakaken wonten ing *rubrik* Pg kalawarti DL kangge mujudaken *gambaran mental* ingkang langkung gampang dipunmangertosi dening pamaos.

Gegayutan kaliyan kathahipun basa *metafora* ingkang dipunangge wonten ing *rubrik* Pg kalawarti DL menika, panaliti badhe neliti basa *metafora* kasebat. Adhedhasar pamanggih ingkang dipunandharaken dening ahli *metafora*, inggih menika Lakoff saha Johnson. Lakoff saha Johnson ngandharaken bilih *metafora* boten namung *gaya bahasa* ingkang *arbitrer* ananging gadhah *konsep* ingkang jumbuh kaliyan pikiran saha tindak-tanduk masaraka. Pramila panaliti badhe neliti babagan *metafora* ngginakaken dhasar pamanggih kasebat. *Metafora* ingkang dipunandharaken Lakoff saha Johnson menika dipunwastani *metafora konseptual*. Miturut panaliti, panaliten babagan *metafora* saking *sudut pandang* Lakoff saha Johnson (*metafora konseptual*) narik kawigatosan menawi dipundadosaken panaliten amargi *konsep metafora* menika tasih awis-awis dipunpanggihi, mliginipun wonten ing panaliten

basa Jawi. Limrahipun, *metafora* dipunmangertosi minangka *unsur dekoratif* basa kemawon, ananging wonten ing mriki *metafora* dipunwujudaken kanthi *sistematis* saha *konseptual* adhedhasar *pola* pikir saha tindak-tanduk masarakat Jawi. Kangge nedahaken menawi basa *metafora* menika asipat *konseptual*, panaliti ngginakaken ingkang dipunsebat *pemetaan antar ranah konsep* saha *skema citra* ingkang dipun-

GEGARAN TEORI

Teori utawi tinjauan puastaka dipunbetahaken minangkang panyengkuyung utawi panjurung nalaring pikir panaliti nalika nglampahi panaliten. Awit saking menika, panaliti ngginakaken mapinten-pinten teori ingkang dipunandharaken para ahli kangge neliti objek panaliten menika. Teori babagan *semantik*, mliginipun *semantik kognitif*, panaliti ngginakaken teori ingkang dipunandharaken dening Saeed (1997: 3) ingkang ngandharaken bilh *semantik* inggih menika ngilmu ingkang nyinauni makan tetembungan saha ukara. Kajawi menika, Saeed ugi ngandharaken babagan *semantik kognitif*, inggih menika wonten gegayutan ingkang boten saged dipunpisahaken antawisipun *linguistik* kaliyan pamikiran *universal* utawi *kognisi*. Pramila saged dipunwastani bilih *semantik kognitif* inggih menika ngelmu basa ingkang nyinau babagan makna kanthi nglebetaken unsuk *kognisi* utawi pamikiran *universal* wonten ing masarakat menika.

Salajengipun, babagan jinisipun makna, teori ingkang dipunangge dipunandharaken dening Bloomfield (1995: 56). Piyambakipun nedahaken kalih jinis makna inggih menika *central meaning*

pelopori dening Lakoff saha Johnson wonten ing bukunipun *Metaphor We Live By* (2003).

Adhedhasar kaliyan ingkang dipunandharaken wonten ing nginggil, pramila wosing panaliten ingkang dipunlampahi inggih menika: (1) kados pundi *pemetaan antar ranah* basa *metafora konseptual* wonten ing rubrik Pg kalawarti DL? (2) kados pundi *skema citra* basa *metafora konseptual* wonten ing rubrik Pg kalawarti DL?

saha *metaphoric meaning*. Gegayutan kaliyan *metaphoric meaning* menika, wonten basa *metafora*. Babagan *metafora* menika, panaliti ngginakaken teori ingkang dipunandharaken dening Lakoff saha Johnson wonten ing bukunipun *Metaphor We Live By* (2003). Piyambakipun ngandharaken bilih *metafora* menika boten namung lelewaning basa, ananging adhedhasar saking pamikiran saha tindak-tanduk manungsa. Pramila, *metafora* boten namung wonten ing ranah basa, ananging wonten ing ranah mental manungsa ingkang sampun dipun-*konsepsi*. Kajawi menika Danesi saha Perron (1999: 358) ngandharaken “*metaphor is signifying process by which two signifying domains (A, B) are connected (A is B)*”, tegesipun dhasar saking *metafora* inggih menika mangertosi satunggaling bab ngangge *istilah* sanesipun.

Metafora menika gadhah cara *analisis* ingkang sampun dipunandharaken dening Lakoff saha Johnson (2003: 126) inggih menika nemtokaken ranah sumber saha ranah sasaran basa *metafora konseptual*, *pemetaan antar ranah konsep* basa *metafora konseptual*, salajengipun ingkang kedah dipungatoasaken inggih menika *highlighting* (*penyorotan*) saha *hiding*

(*penyembunyian*) saha ingkang pungkasan inggih menika *skema citra basa metafora konseptual*. Skema ingkang dipunangge wonten ing panaliten ingkang dipunlampahi inggih menika *skema daya (force schema)* saha *skema wadhah (containment schema)*

CARANIPUN PANALITEN

Metode utawi caranipun panaliten dipunserat minangka wujud tanggél jawab ilmiah babagan panaliten ingkang dipunlampahi panaliti. Wonten ing bab caranipun panaliten dipunandharaken kanthi rinci kados pundi panaliten dipunlampahi saengga saged dipuntanggéljawabaken.

Jinis panalitenipun inggih menika panaliten *deskriptif*. Kalebet panaliten deskriptif amargi *analisis* ingkang dipunadani inggih menika manggihaken, nemtokaken, dahi ngandharaken basa *metafora konseptual*. Panaliten tumrap rubrik Pg kalawarti DL menika dipunwatesi wonten ing basa *metafora konseptual*ipun. Sumber data inggih menika saking pundi asalipun data panaliten ingkang dipunangge (Subroto, 1992: 34). Wonten ing panaliten menika, sumber datanipun inggih waosan ing *rubrik* Pg kalawarti DL wedalan Januari 2013 dumugi Desember 2013. Data ingkang dipunanalisis inggih menika data seratan awujud tetembungan saha ukara saking *rubrik* Pg kalawarti DL ingkang ngewrat basa *metaforis*. Piranti panaliten menika ngginakaken kertu data saha tabel *analisis* minangka *tabel pemetaan* antar ranah sumber saha ranah sasaran basa *metafora konseptual*. Data dipunkempalaken kanthi cara maos saha nyerat kanthi premati. Caranipun nganalisis data menika ngginakaken *analisis deskriptif*, inggih menika kanthi ngandharaken

data miturut *kategori-kategori* ingkang sampun dipuntemtokaken, salajengipun dipun-*analisis* adhedhasar *konteks* wonten ing teks waosan *rubrik* Pagelaran kalawarti DL. Salajengipun cara kangge ngesahaken data menika ngginakaken *validitas semantis* saha *reliabilitas intra-rater*. Ngginakaken *validitas semantis* amargi data ingkang dipunangge awujud basa metafora ingkang dipunmaknai jumbuh kaliyan konteks. Wondene *reliabilitas intra-rater* dipunadani kanthi maos ingkang teliti waosan rubrik Pg kalawarti DL saha ngrembag waosan dumugi pikantuk data ingkang konsisten, valid, saha reliabel. Maos saha ngrembag menika dipunlampahi adhedhasar kesagedan panaliti wonten ing bab nyerat saha *analisis* data.

ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGAN

Sasampunipun nglampahi panaliten tumrap rubrik Pg kalawarti DL wedalan Januari 2013 dumugi Desember 2013, dipunpikantuk asil inggih menika kalih *skema citra basa metafora konseptual*. *Skema* ingkang dipunmaksud inggih menika *skema daya (force schema)* saha *skema wadhah (containment schema)*.

1. *Skema Daya*

Skema daya inggih menika *skema* ingkang gegayutan kaliyan daya utawi kakiyatan (Saeed, 1997: 356-360). *Vektor gaya* ingkang ngengingi satunggaling *entitas* saengga ngasilaken maneka warni *reaksi*. Wonten ing panaliten menika, *skema* daya nedahaken bilih wonten daya ingkang awujud kesaenan manungsa ingkang ngengingi entitas ingkang awujud sipat awonipun manungsa. Menika ngasilaken bab ingkang sae ugi saged awon, gumantung saking kakiyatan manungsanipun kangge ngendhaleni bab ingkang sae saha awon.

Kategori basa *metafora konseptual* ingkang kalebet wonten ing *skema daya* inggih menika kaserat ing ngandhap menika.

a. TUMINDAK menika TANEMAN

Dipuntedahaken wonten ing salah satunggalipun data inggih menika:

“*Semana uga yen **nandur** tumindak becik kudu sabar le **matun**, le **ngreksa**. Karana miturut piweling leluhur lamun **panandure** kanthi tumetese waspa, sarta **pandhangire** kanthi tumetese riwe istingarah **panene** ngemohi, **lumbunge** luber, kebak kabungahan.*”

Data menika migunakaken tembung-tembung ingkang asipat *metaforis* (kaserat *bold*). Tumindak ingkang kita lampahi menika kados taneman ingkang kita tanem. Taneman kedah dipunbudidaya kados tumindak ingkang kedah dipunjagi. Menika supados taneman saged ngasilaken woh kados tumindak ingkang saged kasil gumantung menapa ingkang kita tindakaken.

b. NGELMU menika CAHYA

Salah satunggalipun katedahaken dening data:

“*Ora kabeh kababar nganggo filsafat. Saora-orane filsafat wis bisa **aweh pepadhang jingglang marang sing padha nunak-nunuk lumaku ing kepetengan**.*”

Wonten mapinten-pinten sipatipun cahya ingkang ngemperi ngelmu pramila wonten basa metafora ingkang mindhakaken ngelmu minangka cahya. Ngelmu menika saged paring pangertosan dhateng manungsa ingkang boten mangertos saengga saged nglampahi gesang menika kanthi langkung sae. Kados cahya ingkang maringi cahya dhateng tiyang ingkang wonten pepeteng saengga saged mlampah kanthi langkung sae.

c. RAOS ING MANAH menika TOYA

Dipuntedahaken ing antawisipun wonten ing data:

“***Tumetesing** kacuwan dadiya sakehing kanugrahan*”

“*Kalamun sepi **resepana**, dene yen rame lambarane sepi, yen sepi sapanen, suwune sawabe supaya entuk kasusantaning Sang Taya.*”

Data ing nginggil ngewrat basa *metafora* ingkang mbandhingaken *konsep* raos ing manah kaliyan *konsep* toya. Raos wonten ing manah menika kawontenan kanthi sekedhik mbaka sekedhik kados toya ingkang tumetes. Saged rumesep wonten ing salebetipun manah, ugi saged kawontenan kanthi gantos-gumantos kados toya ingkang mili. Wondene tuk toya menika kados sumberipun raos ing manah inggih menika Gusti Allah.

d. PIKIRAN menika GAMAN

Dipuntedahaken wonten ing data:

“*...rumangsa luwih cerdas utawa luwih pinter, **luwih landhep pikire**, luwih kuwat lan luwih mulya tinimbang sadurunge.*”, “*... sinambi nglelimbang tandhane alam kanthi **ngasah pikir** liwat panalitiane ati ing tindheme sepi.*”

Pikiran menika kados gaman. Menawi langkung dipunangge, pikiran menika langkung sae saha wicaksana kados gaman ingkang asring dipunasah saengga langkung landhep, boten kethul utawi karaten.

e. NAPSU menika GENI

Salah satunggalipun katingal wonten ing data:

“*Napsu yen diumbar bisa ndadekake donya **kobong**, embuh **kobong** dening **panasing ati**, embuh **kobong** merga saka rasa tresnaning ati. Saya maneh yen aluamah lan amarah diumbar.*”

Napsu ingkang boten dipunkendhaleni menika ngemperi sipatipun geni ingkang mobyar-mobyar. Napsu ingkang ngambra-ambra saged damel donya menika crah bubrah, kados geni ingkang saged damel kobong menapa kemawon ingkang dipunkengingi.

f. NAPSU menika KEWAN

Katingal wonten ing data:

“Saya maneh yen aluamah lan amarah diumbar. Menawa ora dikendhaleni pepingine dhewe iku kang nggawa kita marang tumindak kurang tumata agawe sikara mring wong liya.”

Napsu menika ngemperi sipatipun kewan. Menawi dipunatur napsu menika saged mbeta kita wonten ing tujuan gesang kita. Kados kewan ingkang dipunkendhaleni, boten dipunubar, saha dipunlatih menika saged mbeta kita ing papan tujuan.

g. POCAPAN menika GAMAN

Basa *metafora konseptual* menika ing antawisipun dipuntedahaken dening data:

“Para sepuh lan sesepuh paring pepenget: selandhep-landhepe pedhang, iseh luwih landhep pocapan saka mobah mogele ilat.”

Sipatipun pocapan menika ngemperi sipatipun gaman. Gaman ingkang landhep menawi dipunangge kanthi boten ngatos-atos saged damel laraning liyan, ngemperi pocapan ingkang boten ngatos-atos ugi gampil damel laraning manahipun tiyang sanes.

h. RAOS AWON menika PENYAKIT

Basa *metafora konseptual* ingkang mindhakaken konsep raos awon minangka konsep penyakit, dipuntedahaken dening data:

“Nanging aids kang nyerang nala, lan makuwon datan kersa lunga, iku luwih saka rekasa angel ing tetamba. Mula singkirana lelara kuwi kang hanyerang mring ati penggalihing manungsa. Satemah banjur kawada lan ingedohna para kanca sami, ora amung nulari.”

Raos awon menika saged damel manah boten sae. Menika ngemperi sipatipun penyakit ingkang damel badan ugi boten sae utawi sakit. Saengga raos awon menika kedah dipunsingkiraken, kados penyakit ingkang kedah dipunparingi tetamba.

i. PERKAWIS menika TALI

Basa *metafora* ingkang dipunmaksud, ing antawisipun dipuntedahaken dening data:

“Mula panjenengan sedaya menawi kagungan masalah binuntu ing pangudharane, samya hanggelar nggulungmanggiha dunung, nemu untung gesang mulya.”

Perkawis ingkang boten dipunrampungaken menika saged damel gesangipun manungsa boten bebas. Menika memper kaliyan tiyang ingkang kajiret dening tali, boten saged obah kanthi sekeca. Perkawis menika kedah dipunpadosi solusinipun, kadosta panjiret tali ingkang kedah dipunudhari.

j. SAE menika PADHANG saha AWON menika PETENG

Ing antawisipun dipuntedahaken wonten ing data:

“Yen mega awujud napsu aluamah, amarah lan supiah bisa digondheli, manungsa bisa weruh cahya srengenge muthmainah kang gawe padhang jagat lan nuwuhake sawernane tetuwuhan. Apiking awak (muthmainah) banjur bisa diweruhi kanthi cetha.”

Kesaenan menika kadosta pepadhang. Tuladhanipun napsu aluamah, supiyah, saha

amarah menika kadosta mega ingkang damel nutupi cahyanipun napsu muthmainah, saengga manah dados peteng. Perkawis ingkang awon menika ugi damel tiyang gesangipun boten lancar, kados tiyang ingkang nemu pepeteng. Pikiran ingkang awon ugi ngemperi pepeteng.

k. SEDHIH menika NGANDHAP saha BUNGAH menika NGINGGIL

Basa *metafora konseptual* ingkang dipunmaksud, ing antawisipun katingal wonten ing data:

“Kaya mangkono kang njalari manungsa kudu tansah eling yen urip kuwi mubeng. Kala mangsa ana ing ndhuwur. Kala mangsa ana ing ngisor. Tansah sabar lan ikhtiar yen iseh ana ing ngisor. Aja lena lan tansah waspada yen lagi tekan pucuk. Ora ngati-ati bisa keblasuk tekan ngisor meneh.”

Tiyang ingkang rekaos menika ngemperi tiyang wonten ing ngandhap. Supados saged bungah, tiyang meika kedah nglampahi mawarni-warni upiya, kadosta tiyang ingkang minggah undhakan. Menawi sampun manggihi kabungahan menika kados tiyang ingkang wonten ing nginggil.

2. Skema Wadhah

Kajawi *skema* daya, wonten ing rubrik Pg kalawarti DL wedalan Januari 2013 dumugi Desember 2013 katingal ugi *skema* wadhah (*containment schema*). *Skema* wadhah menika gadhah *logika* dhasar bilih sedaya bab menika wonten ing salebetipun wadhah utawi njawi wadhah. *Skema* wadhah menika dipuntedahaken dening basa *metafora* MANAH menika PANCADRIYA kaliyan RAOS AWON menika PENYAKIT. Logikanipun kados menika, menawi RAOS AWON menika PENYAKIT, salajengipun RAOS AWON wonten ing salebetipun MANAH,

wondene MANAH menika PANCADRIYA, pramila PENYAKIT ugi wonten ing salebetipun PANCADRIYA.

Penyakit (raos awon) menika boten namung damel risak manah, ananging ugi pancadriya. Kasunyatanipun tiyang ingkang sampun gadhah raos awon dhateng satunggalipun bab asring boten kersa ningali, boten kersa mirengaken, saha boten kersa ngraosaken menapa kemawon ingkang gegayutan kaliyan bab menika. Boten preduli bab menika sae menapa awon.

a. MANAH menika PANCADRIYA

Basa *metafora konseptual* babagan menika, dipuntedahaken wonten ing data:

“Pocapan kang nengsemake, titis manis, alus mulus mesthi bakal aweh rasa resep. Pocapan pedhes, judhes, kasar nyurung marang seling surup ndhedher seriking ati.”

Manah menika saged ngraosaken mawarni-marni raos kados pancadriya. Pocapan utawi tumindak sae menapa boten menika dipunraosaken dening manah. Pocapan utawi tumindak ingkang awon menika kados raos ingkang pedhes, saha kasar. Wondene ingkang sae menika kados raos manis wonten ing lathi. Manah ingkang boten saged mbedakaken bab sae saha awon menika ngemperi soca ingkang wuta.

b. RAOS AWON menika PENYAKIT

Basa *metafora konseptual* ingkang mindhakaken *konsep* raos awon minangka *konsep* penyakit, dipuntedahaken dening data: *“Nanging aids kang nyerang nala, lan makuwon datan kersa lunga, iku luwih saka rekasa angel ing tetamba. Mula singkirana lelara kuwi kang hanyerang mring ati penggalihing manungsa. Satemah banjur*

kawada lan ingedohna para kanca sami, ora amung nulari.”

Raos awon menika saged damel manah boten sae. Menika ngemperi sipatipun penyakit ingkang damel badan ugi boten sae utawi sakit. Saengga raos awon menika kedah dipunsingkiraken, kados penyakit ingkang kedah dipunparingi tetamba.

Kajawi basa metafora konseptual ingkang sampun dipunsebataken wonten ing nginggil, wonten ugi basa *metafora konseptual* sanesipun ingkang boten kalebet wonten ing *skema* daya utawi *skema* wadhah menika. Amargi basa *metafora* menika jumeneng piyambak-piyambak lan boten wonten gegayutanipun menawi dipunskemakaken wonten ing *skema* wadhah utawi daya. Basa metafora ingkang dipunmaksud inggih menika GESANG menika LELUNGAN, GESANG menika LAMPAH, saha GESANG menika SANDIWARA, WEKDAL menika WADHAH, saha MANAH menika GRIYA saha RAOS ING MANAH menika TAMU.

c. GESANG menika LELUNGAN

Katingal wonten ing data:

“Kabeh mau gumantung ing manungsane dhewe. Arep milih dalam kang bener utawa dalam kang gawe kesasar. Yen milih dalam kang bener, bakal tekan papan kang bener uga, ananging yen dalane mung nuruti hawa napsu bakale tekan panggonan kang gawe kasengsaran.”

Tiyang ingkang badhe lelungan menawi merginipun leres, tamtu bakal dumugi papan tujuwan kanthi sae. Ananging menawi merginipun klentu, limrahipun bakal kesasar utawi boten dumugi papan tujuwan. Menika ngemperi tiyang ingkang gesang. Menawi tumindakipun sae jumbuh kaliyan kedadosan saha kahanan

gesangipun, tamtu gesangipun sae dumugi samangke sowan marang Sangkan Paraning Dumadi minangka papan tujuwan pungkasan utawi papan wangsulipun manungsa ingkang gesang. Ewadene tiyang ingkang tumindakipun awon lan namung nguja hawa napsu kadonyan, gesangipun tamtu bakal keblinger saengga saged manggihi kasangsaran.

d. GESANG menika LAMPAH

Basa *metafora konseptual* ingkang dipunmaksud katingal wonten ing data:

“Jebule yen kita tansah lumaku kebak ing satiti ngati-ati tansah hanrawang mengarep lan pamburi introspeksi dhiri bakale nemoni dunung ing ngendi kang dadya pepalange ngaurip, yogya den lencengake yen perlu kailangi.”

Gesang menika ngemperi sipatipun tiyang ingkang mlampah. Kedah ngatos-atos, amargi kadang kala ugi manggihi pepalang awujud perkawis utawi kahanan wonten ing gesang menika.

e. GESANG menika SANDIWARA

Data basa *metafora* ingkang ngandharaken babagan gesang minangka sandiwara, inggih menika:

“Ing panggung, pagelaran sandiwara terus lumaku. Diiringi gamelan ngungkungi Gayus Tambunan mencungul, disusul paraga-paraga liyane. Ujug-ujug Luna Maya, Ariel, lan Cut Tari nyela-nyela munggah pentas, nggelar live show sing saru lan seru.”

Donya minangka papan kangge gesang menika kadosta panggung kangge sandiwara. Manungsa menika ngemperi sipat para paraga wonten ing lakon sandiwara. Gusti Allah minangka *sutradara* ingkang ngatur lampahipun sandiwara.

Saha takdir ingkang dipuntetepaken menika ngemperi *skenario* wonten ing sandiwara.

f. WEKDAL menika WADHAH

Katingal wonten ing data:

“*Ora rinasa kita wis bali mlebu ing wulan Ramadhan. Wulan Ramadhan mujudake wulan sing tansah diantu-antu tekane, minangka wulan sing kebak berkah lan ampunan, mligine sepuluh dina pungkasan saka wulan kasebut. Wulan ramadhan pancen wektu kang pas diisi ngibadah kang temen.*”

Saking ukara menika, kita saged mangertosi bilih pikiran kita gadhah *konsep* menawi wekdal menika kados satunggaling wadhah ingkang saegd dipunisi saengga saged kebaksaged dipunlebeti dening satunggaling bab, saha saged dipunisi.

g. MANAH menika GRIYA saha RAOS ING MANAH menika TAMU

Data babagan basa *metafora konseptual* kasebat, katingal wonten ing ukara:

“*Ing kahanan kang kepepet ora bisa golek butuh, ana pitulungan lan kabungahan kang tekane ora kanyana-nyana.*”, saha “*Wong Jawa darbe pambegan jembar wawasane, jembar atine. Sapa wae kang teka mertamu, ditampa kanthi ati binuka ora mawang piyandel lan kapitayane. Kabeh ditampa kanthi jembaring ati, pindhane jembaring pendhapa.*”

Manah ingkang saged nampi aneka warni perkawis gesang kanthi sabar menika ngemperi sipat griya ingkang kagungan pendhapa ingkang wiyar saha lawangipun binuka. Wondene raos ingkang gantos-gumantos ing manah menika ngemperi tamu ingkang asring dhateng saha kesah saking griya kita.

DUDUTAN

Adhedhasar basa *metafora konseptual* ingkang sampun kapanggihaken, *skema citra* basa *metafora konseptual* ingkang kasusun wonten 2 jinis, inggih menika: 1) *skema daya (force schema)*, saha 2) *skema wadhah (containment schema)*. Skema daya menika nggayutaken mapinten-pinten basa *metafora konseptual* saengga saged mujudaken *konsep* pikiranipun tiyang Jawi mliginipun ingkang kaserat wonten ing rubrik Pg kalawarti DL babagan bab ingkang sae saha awon wonten ing gesang manungsa. Manungsa menika dipunlairaken kanthi kawontenan ingkang suci saha sae. Sejatosipun bab ingkang sae menika gadhah daya kangge nyingkiraken bab ingkang awon. Ananging asilipun gumantung dening manungsa ingkang badhe ngupaya bab ingkang sae menapa namung nuruti bab ingkang awon kemawon. Saengga asilipun wonten kalih inggih menika kesaenan utawi awon, gesang ingkang nengsemaken utawi boten nengsemaken. Menika dipuntedahaken dening basa *metafora* TUMINDAK menika TANEMAN, NGELMU menika CAHYA, RAOS ING MANAH menika TOYA, saha PIKIRAN menika GAMAN minangka dayanipun. Wondene basa *metafora* NAPSU menika GENI, NAPSU menika KEWAN TUNGGANGAN, POCAPAN menika GAMAN, RAOS AWON menika PENYAKIT, saha PERKAWIS menika TALI minangka pepalang ingkang kenging daya. Saengga ngasilaken asil ingkang dipuntedahaken basa *metafora* SAE menika PADHANG saha AWON menika PETENG saha SEDHIH menika NGANDHAP saha BUNGAH menika NGINGGIL. Salejengipun *skema* wadhah ingkang nedahaken bilih penyakit

manah awujud raos ingkang awon menika boten namung damel manah awon, ananging ugi *fungsi* pancadriya kita awon. Menika dipuntedahaken dening basa *metafora* MANAH menika PANCADRIYA saha RAOS AWON menika PENYAKIT.

Saking andharan menika, saged dipunmangertosi bilih basa *metafora konseptual* ugi *eksis* wonten ing basa Jawi, boten namung ing basa Manca saha basa Indonesia. Basa *metafora* ingkang asipat *konseptual* menika kathah dipunangge dening tiyang Jawi mliginipun wonten ing *rubrik* Pagelaran kalawarti Djaka Lodhang kangge ngandharaken piwulang-piwulang ingkang asipat *abstrak* mawi tetembungan ingkang langkung *konkret* supados langkung gampil dipunmangertosi dening pamaos.

KAPUSTAKAN

- Bloomfield. 1995. *Language*. Jakarta: PT. Gramedia Pustaka Utama
- Chaer, Abdul. 1994. *Linguistik Umum*. Jakarta: PT. Rineka Cipta.
- Danesi, M., Paul Perron. 1999. *Analyzing Cultures: An Introduction and Handbook*. Bloomington: Indiana University Press.
- Lakoff, George, Mark Johnson. 2003. *Metaphors We Live By*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Saeed, J. I. 1997. *Semantics*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Subroto, Edi. 1992. *Pengantar Metode Penelitian Linguistik Struktural*. Surakarta: UNS Press.
- Verhaar, J.M.W. 2010. *Asas-Asas Linguistik Umum*. Yogyakarta: Gadjah Mada University Press.